

МОНІТОРИНГ ГЕЛЬМІНТОЗНИХ ТА ПРОТОЗОЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ПТИЦІ В ГОСПОДАРСТВАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Т. В. Маршалкіна, кандидат ветеринарних наук;

О. В. Денисюк, кандидат сільськогосподарських наук

ДУ Інститут зернових культур НААН України

Узагальнено нові дані поширення гельмінтозів та еймеріозів різних видів сільськогосподарської птиці у промислових, фермерських і присадибних господарствах центрального регіону України в 2014–2015 рр. Визначено видовий склад збудників, екстенсивність та інтенсивність кишкових інвазій з урахуванням способу утримання птиці, сезонності спалахів та вікової динаміки.

Ключові слова: *гельмінтози, еймеріози, екстенсивність, інтенсивність, інвазія, птиця.*

Задовольнити потреби населення України в продуктах високої санітарної якості й створити експортний потенціал виробів із птахівничої продукції, здатної витримувати жорсткі умови європейських стандартів, неможливо без гарантованого ветеринарного благо-получчя галузі щодо паразитозів сільськогосподарської птиці.

Зростання кількості дрібнотоварних господарств призвело до того, що на обмеженій території (приміщення, вигул, водоймище) утримуються як різновидові, так і різновікові групи сільськогосподарської птиці. Спільні для свійських і диких птахів місця вигулу та водопою сприяють їх зараженню. Серед паразитарних інвазій досить поширеними є інвазії, спричинені різними видами гельмінтів та еймерій, що завдають значних економічних збитків птахівництву – це загибель та вимушений забій птиці, зниження їх продуктивності, погіршення якості птахівничої продукції, витрати коштів на проведення лікувально-профілактичних заходів [1]. Тому вивчення питання поширення гельмінтозів та еймеріозів сільсько-господарської птиці в зональному аспекті має не тільки наукове, але й практичне значення, оскільки дає можливість підвищити ефективність лікувально-профілактичних заходів.

Мета роботи – визначити шляхи поширення та видовий склад гельмінтів та еймерій сільськогосподарської птиці в умовах різних господарств центрального регіону України залежно від способу утримання птиці, з урахуванням сезонності спалахів інвазій та вікової сприйнятливості.

Моніторинг проводили в птахогосподарствах різного типу за неоднакових технологій утримання та присадибних господарствах приватного сектору декількох областей центрального регіону України.

З цією метою протягом 2014–2015 рр. у лабораторних умовах досліджували матеріал (послід і внутрішні органи), відібраний від сільськогосподарської птиці різних видів і віку. Виконано 4580 копроскопічних досліджень проб посліду на наявність яєць гельмінтів та ооцист еймерій, зроблено гельмінтологічний розтин 198 трупів птиці різних видів і досліджено на наявність кишкових інвазій різних стадій розвитку.

Одночасно була проаналізована епізоотична ситуація в господарствах за попередні роки (за результатами звітної документації та лабораторних досліджень). На підставі цих даних зроблені висновки про благополуччя господарств по паразитарних хворобах.

Заплановані роботи були виконані відповідно до загальноприйнятих методів гельмінтологічних і протозоологічних досліджень: удосконалений І. І. Коваленко та ін. метод флотації і комбінований, які виявляють не лише яйця гельмінтів, але й ооцисти еймерій [2]; метод повних гельмінтологічних розтинів по К. І. Скрябіну [3]; видову належність гельмінтів визначали за К. І. Скрябіним і Е. М. Матевосян [4]; А. Н. Чертковою та О. М. Петровим [5]; видову належність і кількісне визначення ооцист еймерій – згідно з ДСТУ 5079:2008 [6].

Результати проведених досліджень свідчать, що інвазованість птиці ендопаразитами залежить від технології утримання, проведення загальних та спеціальних ветеринарних заходів. Так, при утриманні птиці в клітках гельмінтів та еймерій не виявляли. Проте в більшості фермерських і присадибних господарствах, де утримують птицю на підлозі з вихристанням вигулів, гельмінто- та еймеріоносійство виявляли протягом всього року.

У зимово-весняний період в дослідному матеріалі від курей виявлено яйця аскаридій (збудник *Ascaridia galli* (Schrunk, 1788)) з екстенсивністю інвазії EI (5–100) %, капілярій (*Capillaria obsignata* (Madsen, 1945)) – (8–100) %, гетеракісів (*Heterakis gallinarum* (Ymelin, 1790)) – (4–100) %, томінксів (*Thominx collaris* (Linstow, 1873)) – (16–24) %, райєтин (*Raillietina cesticillus* Molin, 1846)) – 40 %. Еймеріоз (збудники *Eimeria tenella* (Railliet et Lucet, 1891), *E. acervulina* (Tyzzer, 1929), *E. maxima* (Tyzzer, 1929) та *E. necatrix* (Johnson, 1930) зареєстровано з EI від 8 до 100 %. Інтенсивність інвазії коливалась від поодиноких збудників до десятків ооцист у полі зору мікроскопа.

Індики були інвазовані аскаридіями (збудник *Ascaridia dissimilis* (Vigueras, 1931)) з EI (20–100) %, капіляріями (*Capillaria obsignata* (Madsen, 1945)) – (44–100) %, гетераками (*Heterakis gallinarum* (Ymelin, 1790)) – (20–100) % та еймеріями (*Eimeria adenoeides* (Moore et Brown, 1951)), *E. meleagridis* (Tyzzer, 1929) і *E. gallopavonis* (Hawkins, 1952)) з EI 100 %.

У матеріалі від гусей реєстрували яйця гангулетеракісів (збудник *Gangulterakis dispar* (Schrunk, 1790)) з EI 8 %, капілярій (*Capillaria anseris* (Madsen, 1945)) – EI (12–100) %, аскаридій (*Ascaridia galli* (Schrunk, 1788)) – EI (12–100) %. Зареєстрована еймеріозна інвазія (*Eimeria anseris* (Kotlan, 1932)) з EI 100 % зі слабкою інтенсивністю (поодинокі ооцисти в полі зору).

У качок зареєстровано аскаридіозну інвазію (збудник *Ascaridia galli* (Schrunk, 1788)) з EI (25–100) %, капіляріозну – (*Capillaria anatis* (Schrunk, 1790)) з EI (24–100) % та еймеріозну інвазію (*Tizzzeria pernicioza* (Allen, 1936)) – EI становила 100 %.

Екстенсивність інвазій птиці різних видів у промислових, фермерських та присадибних господарствах центрального регіону України залежно від пори року (min-max)

Вид птиці	Виявлені паразити	Екстенсивність інвазій, %			
		2014 р.		2015 р.	
		період			
		зимово-весняний	літньо-осінній	зимово-весняний	літньо-осінній
Кури	<i>Ascaridia galli</i>	8–100	8–100	5–100	20–100
	<i>Capillaria obsignata</i>	20–100	8–100	8–100	20–100
	<i>Heterakis gallinarum</i>	8–100	32–100	4–100	100
	<i>Thominx collaris</i>	16–24	–	–	–
	<i>Raillietina cesticillus</i>	–	24	40	–
	<i>Eimeria sp.</i>	8–100	8–100	8–100	16–100
Індики	<i>Ascaridia dissimilis</i>	80–100	24	20–100	50–100
	<i>Heterakis gallinarum</i>	20–100	–	–	100
	<i>Capillaria sp.</i>	44–100	72	–	100
	<i>Eimeria sp.</i>	100	100	100	68–100
Гуси	<i>Ascaridia galli</i>	12–100	–	–	–
	<i>Ganguleterakis dispar</i>	8	18	8	50
	<i>Capillaria anseris</i>	12–100	28–100	20–80	4–100
	<i>Eimeria sp.</i>	100	12–100	100	100
Качки	<i>Ascaridia galli</i>	100	48	25	100
	<i>Capillaria anatis</i>	28–100	100	24–100	100
	<i>Tizzeria perniciosa</i>	–	4	100	100
Перепела	<i>Eimeria sp.</i>	28–100	–	–	–

Перепела хворіли на еймеріоз (збудники *Eimeria bateri* (Bathia, Pandey et Pande, 1965) та *E. uzura* (Tsunoda et Muraki, 1971)) – ЕІ досягала 28 та 100 %.

У літньо-осінній період в курей зареєстровано чотири види гельмінтів: аскаридії з ЕІ (8–100 %), капілярії – (8–100 %), гетераки – (32–100 %), райєтини – (24 %); індиків – три види гельмінтів: капілярії з ЕІ (72–100 %), аскаридії – (24–100 %) і гетераки – (100 %); гусей – два види гельмінтів: гангулетераки з ЕІ (18–50 %) та капілярії – (4–100 %); качок – аскаридії з ЕІ (24–100 %) і капілярії – (100 %).

Проте в літні та осінні місяці інтенсивність зараження гельмінтами, особливо молод-няку, підвищувалася. В цей період при розтині трупів птиці виявляли десятки гельмінтів. При копроскопічному дослідженні встановлено, що інтенсивність інвазій зростала до декількох десятків інвазійних елементів гельмінтів в 1,0 г фекалій.

Результати моніторингу епізоотичної ситуації щодо еймеріозів сільськогосподарської птиці свідчать про значне їх поширення. У теплий період року зараженість курей еймеріями коливалася в межах від 8 до 100 %, у індиків, гусей і качок зростала до 100 %. При цьому інтенсивність інвазії варіювала від поодиноких збудників до сотень ооцист у полі зору мікро-скопа, що нерідко було причиною спалахів захворювання у фермерських і присадибних господарствах.

Результати моніторингу представлені в таблиці.

Моніторинг різних видів сільськогосподарської птиці, крім моноінвазій, свідчить про асоціативні гельмінтозно-протозойні та змішані гельмінтозні інвазії. У курей діагностували капіляріозно-аскаридіозно-еймеріозну, аскаридіозно-гетеракідозну, аскаридіозно-гетеракі-дозно-капіляріозно-еймеріозну, капіляріозно-аскаридіозно-томінксо-еймеріозну, аскари-діозно-капіляріозно-райєтинозну і аскаридіозно-капіляріозно-гетеракідозну інвазії. Індики хворіли на капіляріозно-аскаридіозно-еймеріозну та аскаридіозно-капіляріозно-гетеракідоз-но-еймеріозну інвазії. У гусей зареєстровано аскаридіозно-капіляріозно-гангулетеракідозну, аскаридіозно-капіляріозну, аскаридіозно-капіляріозно-томінксо-еймеріозну і аскаридіоз-но-томінксо-еймеріозну інвазії, а в індиків – аскаридіозно-капіляріозно-еймеріозну та аскаридіозно-капіляріозно-гетеракідозно-еймеріозну.

Висновки

1. За результатами епізоотологічного моніторингу 2014–2015 рр. встановлено, що у промислових, фермерських та присадибних господарствах центрального регіону України найбільш поширеними інвазіями у сільськогосподарської птиці є аскаридіоз, капіляріоз, томінксо-еймеріоз, гетеракідоз, гангулетеракідоз, райєтиноз та еймеріоз, які в більшості випадків проявлялися у вигляді асоціативних гельмінтозно-протозойних і змішаних гельмінтозних інвазій.

2. У зимово-весняний період кури, що утримуються на долівці, були уражені аскаридіями, капіляріями, гетеракісами, томінксами, райєтинами та еймеріями за екстенсивності інвазій від 4 до 100 %. У індиків зареєстровано аскаридіоз, капіляріоз, гетеракідоз і еймері-оз з ЕІ від 20 до 100 %. Гуси були інвазовані гангулетеракісами, капіляріями, аскаридіями та еймеріями з ЕІ (8–100 %). У качок зареєстровані капілярії та аскаридії з ЕІ (24–100 %) і еймерії – ЕІ 100 %. Перепела хворіли на еймеріоз з ЕІ (28 – 100 %).

3. В літньо-осінній період у курей зареєстровано чотири види гельмінтів: аскаридії, капілярії, гетераки з ЕІ від 8 до 100 % та райєтини – 24 %. У індиків виявлені три види гель-мінтів: капілярії, аскаридії і гетераки з ЕІ від 24 до 100 %, гусей – гангулетеракіси і капіля-рії з ЕІ (4–100 %), качок – аскаридії та капілярії – (48–100 %). Показники зараженості ейме-ріями курей коливалися у межах від 8 до 100 %, індиків – від 68 до 100 %, гусей – від 12 до 100 %, качок – від 4 до 100 %.

Бібліографічний список

1. Екологія паразитарних хвороб домашньої птиці: [навч. посіб.] / [М. В. Богач, В. Г. Скляр, О. Г. Манько, Ю. М. Даниленко]. – Одеса: Освіта України, 2013. – 228 с.
2. Коваленко И. И. Методические указания по диагностике эймериозов и гельминтозов гусей / И. И. Коваленко, И. В. Герман. – К., 1993. – 8 с.
3. Скрябин К. И. Метод полных гельминтологических вскрытий позвоночных, включая человека / К. И. Скрябин. – М.: Изд-во 1-го Моск. гос. ун-та, 1928. – 43 с.
4. Скрябин К. И. Ленточные гельминты (гименолипидиды) домашних, охотничье-промысловых птиц / К. И. Скрябин, Е. М. Матевосян. – М.: ОГИЗ, 1945. – 478 с.
5. Черткова А. Н. Гельминты домашних куриных птиц и вызываемые ими заболевания / А. Н. Черткова, А. М. Петров. – М., 1959. – Т. 1. – 363 с.
6. Методи лабораторної діагностики еймеріозів: ДСТУ 5079:2008. – [Чинний від 2008-10-11] // Ветеринарна медицина. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 10 с.